М. Р. Кабанова, Н. В. Беспалова. – Д. : Дніпропетр.університет імені Альфреда Нобеля, 2011. – 264 с.

УДК 821.111

Старостенко Т.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

АФГАНІСТАН ЯК ТЕКСТ У РОМАНАХ Х. ХОССЕЙНІ "A THOUSAND SPLENDID SUNS" ТА М.М. КАЙЄ "THE FAR PAVILIONS"

У статті аналізуються параметри Афганістану як тексту на матеріалі романів Х. Хоссейні "A Thousand Splendid Suns" і М.М. Кайє "The Far Pavillions". Схарактеризовано статус географічних об'єктів, архітектурних споруд, антропогенний простір, міські реалії та їхній зміст у контексті художніх творів двох різних історичних періодів, що відображають Другу англо-афганську війну 1878-1880 рр. та Афганський конфлікт 1979-1989 рр. із його наслідками. Вулиця в обох творах приймає на себе характеристику жителів, які семантично значимо маркують топос, до якого належать. Герат мислиться як традиційний, статичний локус. Кабул представлено у русі та трансформації. Ключовою у романах є опозиція «свій» - «чужий», що реалізується з позиції національної ідентичності. При цьому зображення афганських міст як тексту у творі Х. Хоссейні є більш ускладненим. Текст Кабулу дозволяє письменнику представити соціальну та гендерну ієрархію героїв у системі міського простору. Семантично ємкою є хронотопічна сітка міста, що відображає низку режимних змін та алгоритми політичної риторики.

Ключові слова: *категорії міста як тексту, афганський локус, «свій» - «чужий», стихійність та двоїстість, трансформація.*

The article analyzes the parameters of Afghanistan as a text on the material of the novels "A Thousand Splendid Suns" by Kh. Hosseini and "The Far Pavillions" by M.M. Kaye. The status of geographical objects, architectural structures, anthropogenic space, urban realities and their content in the frame of fiction of two different historical periods, reflecting the Second Anglo-Afghan War of 1878-1880 and the Afghan conflict of 1979-1989 with its consequences, is being characterized. In both works the street acquires the features of its inhabitants, who are semantically significant in the marking of the topos they belong to. Herat is portrayed in the context of the traditional, static locus, whereas Kabul is represented in its movement and transformation. The opposition "own" – "alien", which is realized from the standpoint of national identity, is a key one in the novel. At the same time, the depiction of Afghan cities as a text in the work by Kh. Hosseini tends to be more complicated. The text of Kabul allows the writer to present the social and gender hierarchy of the characters in the system of urban space. The chronotopic grid of the city is semantically relevant, reflecting a number of regime changes and the algorithms of political rhetoric.

Key words: *the categories of the city as a text, the Afghani locus, "own" – "alien", spontaneity and duality, transformation.*

В статье анализируются параметры Афганистана как текста на материале романов Х. Хоссейни "A Thousand Splendid Suns" и М.М. Кайе "The Far Pavillions". Охарактеризован статус географических объектов, архитектурных сооружений, антропогенное пространство, городские реалии и их содержание в

контексте художественных произведений двух разных исторических периодов, отражающих Вторую англо-афганскую войну 1878-1880 гг. и Афганский конфликт 1979-1989 гг. с его последствиями. Улица в обоих произведениях принимает на себя характеристику жителей, которые семантически значимо маркируют топос, к которому относятся. Герат мыслится как традиционный, статический локус. Кабул представлен в движении и трансформации. Ключевой в романах является оппозиция «свой» - «чужой», которая реализуется с позиции национальной идентичности. При этом изображение афганских городов как текста в произведении Х. Хоссейни мыслится более усложненным. Текст Кабула позволяет писателю представить социальную и гендерную иерархию героев в системе городского пространства. Семантически емкой является хронотопична сетка города, отражающая ряд режимных изменений и алгоритмы политической риторики.

Ключевые слова: *категории города как текста, афганский локус, «свой» - «чужой», стихийность и двойственность, трансформация.*

Проблема тексту міста у творчості письменників представляє собою семантично ємкий структурний елемент творів, що залишається маловивченим у контексті сучасної методології. Поняття «місто як текст» виникає тоді, коли місто може бути «прочитаним» (М. де Серто). За Е.В. Щербаковою, яка займалася спеціальним дослідженням Лондону як тексту у художній спадщині У. Теккерея, місто із системою його складових і мешканцями являє собою єдність, що може створюватися і прочитуватися кожним із мешканців. Вона містить просторові локуси, топоніми, архітектурні споруди, є потужним хранителем інформації і включає в себе міські тексти кожного із жителів» [2, с. 4]. Згідно із дослідницею, «основними категоріями міста як тексту є його теми, ідеї, проблеми, реалізовані за допомогою структурних одиниць міста. Людина відкриває місто під час безпосереднього зіткнення з ним, а для письменника воно може бути своєрідним внутрішнім голосом, що спонукає до роздумів, його елементи можуть використовуватися для станової, психологічної характеристики персонажа, тож текст міста завжди більше суми його складових» [2, с. 4]. При цьому Е.В. Щербакова розрізняє поняття «місто як текст» і «текст міста», де «місто як текст» у художньому творі мислиться як утворення, що охоплює зображення реального міського простору, часу, його мешканців у динаміці епохи, коли формується єдине соціальне, інформаційне та «культурне поле», тоді як «міський текст» являє собою «сукупність авторських роздумів про місто, які можуть формувати систему, а можуть існувати окремо, відображаючи авторське розуміння міста і суб'єктивну інтерпретацію його семантики. Міський текст має мозаїчну структуру, загальну історію переказів і єдину символіку, які слугують основним контекстом [2, с. 5].

Мета дослідження – виділити та проаналізувати основні категорії Афганістану як тексту в романах Х. Хоссейні “A Thousand Splendid Suns” та М.М. Кайе “The Far Pavilions”. Визначити значення художнього феномену Афганістану у творчості авторів.

Теоретичною базою дослідження послугували праці з аналізу міського тексту та поетики міста у літературі (М.М. Бахтін, Р. Барт, Ю. Крістєва, Ю.М. Лотман, М. де Серто, В.Н. Топоров, З.Г. Минц).

Художні параметри Афганістану як тексту у романі Х. Хоссейні “A Thousand

Splendid Suns" (2007) представлені через зображення двох основних міст – Герату та Кабулу. Афганський локус у творчості Х. Хосейні є базовим містом дії, що простежується майже у всіх працях письменника ("The Kite Runner" (2003), "A Thousand Splendid Suns" (2007), "And the Mountains Echoed" (2013)). Останній роман "Sea Prayer" (2018) присвячено сирійській темі.

Сама назва роману "A Thousand Splendid Suns" є алюзією до Кабулу, оспіваного у поемі персидського поета XVII сторіччя Саїба Табрізі: *"One could not count the moons that shimmer on her roofs, // Or the thousand splendid suns that hide behind her walls"* [3, с. 192]. Однак дія починається із Герату, як міста-протиставлення столиці, що мислиться чужорідною по відношенню до головної героїні. Герат мислиться в культурно-історичному форматі: "Herat, the city where Mariam was born, in 1959, had once been the cradle of Persian culture, the home of writers, painters, and Sufis" [3, с. 4]; "the famous minarets", "Herat's orchards", "its fields of wheat" [с.5]. Концепт краси життя "the beauty of life" [3, с. 5], до якої Меріам прагне долучитися, репрезентується в рамках мирного Афганістану. При цьому вертикаль «верх» - «низ» реалізується через протиставлення *"kolba"* – "rich Jalil's house", а також опозицію "my little flower" – "you are clumsy little *harami*" [3, с. 4]. Ідея двоїстості, масочності, асоційована з Гератом, простежується в образах Nanny, Jalil, Rasheed засобами стилю їхньої комунікації у вузькому колі та на соціальних теренах.

Кабул вводиться у контексті «чужого»: "Mariam pictured herself in Kabul, a big, strange, crowded city" [3, с. 48]. Місто представлено у лімітованих формах, реалізованих будинком, обмеженим вуличним простором, до якого «старша» головна героїня не може цілком долучитися, залишаючись спостерігачем у паранджі, певною мірою тим самим захищеною від людей міста: "It [burqa] was like one-way window. Inside it, she was an observer, buffered from the scrutinizing eyes of strangers. She no longer worried that people knew, with a single glance, all the shameful secrets of her past" [3, с. 73]. Меріам і її усвідомлення себе протиставлене «сучасним» жінкам, "modern women" [3, с. 70, 75], людям, які живуть у достатку і мають змогу відвідувати кінотеатр [3, с. 25-26], а також "university-educated men and women". Тема "schooling" [3, с. 17-19], недосяжної для протагоніста, є лейтмотиною, і повторюється у зв'язку із іншими персонажами: *"Marriage can wait, education cannot. <...> And I also know that when this war is over, Afghanistan is going to need you as much as its men, maybe even more. Because a society has no chance of success if its women are uneducated, Laila. No chance"* [3, с. 114].

Якщо мирний Кабул «прочитується» у ресторанах, майстернях, базарах, шкільному чи університетському житті, кінотеатрах, хамамі, своєрідних звуках та запахах, то Кабул періоду воєнних конфліктів є динамічним, мінливим, непередбачуваним, у часовому вимірі розділеним на зони панування (the Soviets, the Americans, the Taliban, the Hazaras of Wahdat, the Pashtuns, the Tajiks, the Uzbeks, the Mujahideen, etc.), у просторовому вимірі – пустим і незнайомим: "Laila hardly recognized anybody on the streets anymore. Hasina's family had fled in May, off to Tehran. Wajma and her clan had gone to Islamabad that same month. Giti's parents and her siblings left in June, shortly after Giti was killed. Laila didn't know where they had gone – she heard a rumor that they headed for Mashad, in Iran" [3, с. 181]. Кабул як культурний осередок зокрема і Афганістан в цілому трансформуються на "a *kenarab*, a shit hole" [3, с. 212]. Простір власних домів змінює табір біженців: "a refugee camp, a stark field with thousands of sheets of plastic strung to makeshift poles

flapping in the cold, stinging wind" [3, c. 219]. Символіка вітру посилює образ спустошеного покинутого міста, роздертого силами військових угруповань: "Then came the winds, cold, raw, ripping through the city. They tore off the last of the clinging leaves, and left the trees looking ghostly against the muted brown hills. The season's first snowfall was light, the flakes no sooner fallen than melted. Then the roads froze, and snow gathered in heaps on the rooftops, piled halfway up frost-caked windows. With snow came the kites, one the rulers of Kabul's winter skies, now timid trespassers in territory claimed by streaking rockets and fighter jets" [3, c. 230]. Цитата є також інтертекстом, відсилкою до попереднього роману Хоссейні "The Kite Runner".

У 1980 Кабул стає плацдармом зміни режимів, територією зачинених дверей: "Seasons had come and gone; presidents in Kabul had been inaugurated and murdered; an empire had been defeated; old wars had ended and new ones had broken out" [3, c. 256]; "In Kabul, particularly in western Kabul, fires raged, and black palls of smoke mushroomed over snow-clad buildings. Embassies closed down. Schools collapsed. In hospital waiting rooms, Rasheed said, the wounded were bleeding to death. In operating rooms, limbs were being amputated without anesthesia" [3, c. 230]. Із ескалацією конфлікту у січні 1994 топоніміка міста, його інтер'єр та екстер'єр характеризуються забрудненістю продуктами війни, сема смерті та скривдженості простежується у більшості іменників, присутніх у описі місцевості: "The streets became littered with bodies, grass, and crumpled chunks of metal. There was looting, murder, and, increasingly, rape, which was used to intimidate civilians and reward militiamen" [3, c. 253]. Знаки війни прочитуються в архітектурі міста, формуючи новий урбаністичний фон: "Homes that lay in roofless ruins of brick and jagged stone, gouged buildings with fallen beams poking through the holes, the charred, mangled husks of cars, unpended, sometimes stacked on top of each other, walls pocked by holes of every conceivable caliber, shattered glass everywhere" [3, c. 258]. Із зміною режиму змінюється номінація самої країни: "Since the Mujahideen takeover in April 1992, Afghanistan's name had been changed to the Islamic State of Afghanistan" [3, c. 259]. Трансформація номінативних форм передбачає зміну контенту, що швидко реалізується на теренах суспільного життя: "Mujahideen militiamen patrolled the station and the curbside, barking curt orders here and there" [3, c. 259]; "The Supreme Court under Rabbani was filled now with hardliner mullahs who did away with the communist-era decrees that empowered women and instead passed rulings based on Shari'a, strict Islamic laws that ordered women to cover, forbade their travel without a male relative, punished adultery with stoning" [3, c. 260].

Звуковий ореол у тексті є знаковим: "<…> on the morning of September 27 to the sounds of shouting and whistling, firecrackers and music <…>. "The Taliban are here". <…> They were a guerrilla force" [3, c. 273]. Художні параметру Афганістану як тексту прочитується в інтерфейсі міста: "The following day, Kabul was overrun by trucks. In Khair khana, in Shar-e-Nau, in Karteh-Parwan, in Wazir Akhbar Khan and Taimani, red Toyota trucks weaved through the streets. Armed, bearded men in black turbans sat in their beds. From each truck, a loudspeaker blared announcements, first in Farsi, then Pashto" [3, c. 277]; "They shut down the cinemas too. Cinema Park. Aryub. Projection rooms were ransacked and reels of films set to fire" [3, c. 3]. Гендерно обумовлена ворожість режиму відбивається у наданні соціальних послуг: "This hospital no longer treats women", the guard barked. <…> Mariam had heard the announcement, in January of that year, that men and women would be seen in different hospitals, that all female staff would be discharged from Kabul's hospitals and sent to

work in one central facility" [3, c. 285-286]. Категорії занепаду реалізуються у одязі не лише головних героїв, а й міського медичного персоналу: "She found herself face-to-face with a nurse, who was covered head to toe in a dirty gray burqa" [3, c. 287]. Параметри міста стають небезпечними для жінки: "One day, a young Talib beat Laila with a radio antenna. When he was done, he gave a final whack to the back of her neck and said, "I see you again, I'll beat you until your mother's milk leaks out of your bones". <…> She lay on her stomach, feeling like a stupid, pitiable animal" [3, c. 321]. Талібан у романі асоціюється не лише із нав'язуванням агресивної полеміки та звуженням власного простору мешканців Афганістану, а й руйнацією культурних артефактів: "Governments, historians, and archeologists from all over the globe had written letters, pleaded with the Taliban not to demolish the two greatest historical artifacts in Afghanistan. But the Taliban had gone ahead and detonated their explosives inside the two-thousand-year-old Buddhas" [3, c. 313].

Оновлене значення локусу за роки конфронтації стійко набуває знаку «мінус» у хронотопічному форматі: "<…> in 1998 <…> All over the country, farmers were leaving behind their parched lands, selling off their goods, roaming from village to village looking for water. They moved to Pakistan or Iran. They settled in Kabul. But water tables were low in the city too, and the shallow wells had dried up. The lines at the deep wells were so long, Laila and Mariam would spend hours waiting their turn" [3, c. 293]. Таким чином, роки мілітаристських конфліктів відзначено сталим демографічним рухом.

Міський локус, набуваючи постійного звуження, у фінальній частині роману стає для «старшої» головної героїні не лише психологічним обмеженням, а реальним тюремним заключенням. Інтрузивне відношення до жінки закодоване у тюремному інтерфейсі: "Mariam counted five working cells. They were unfurnished rooms, with dirty peeling walls, and small windows that looked into the courtyard. <…> The windows had no glass. There were no curtains either, which meant the Talib guards who roamed the courtyard had an eyeful of the interior of the cells. Some of the women complained that the guards smoked outside the window and leered in, with their inflamed eyes and wolfish smiles, that they muttered indecent jokes to each other about them. Because of this, most of the women wore burqas all day and lifted them only after sundown" [3, c. 361-362]. Зрозумілим стає масовий ескапізм жінок у умовах окупованого міста: "the common offense of 'running away from home'" [3, c. 363].

У менш деструктивному форматі представлено Афганістан у праці М.М. Кайє "The Far Pavilions". При цьому домінує сема непередбачуваності, а сприйняття країни побудоване на контрастах: "It's attractive enough in its way; especially in spring when the almond trees are in bloom and the mountains all around still while with snow. But the streets and bazaars are dirty and the houses tumble-down and shoddy, and it wasn't called the 'Land of Cain' for nothing! You get the feeling that savagery is near the surface, and could break through at any moment like lava from a dormant volcano and that the line drawn between good-will and bloody violence is thinner there than anywhere else in the world" [4, c. 888]. Провідними маркерами простору Кабулу є ретроспекція і ворожість до «чужого» на «своїй» території: "they both live in the past and are hostile to change and to strangers, while the majority of their citizens not only look like cut-throats, but can behave as such if they happen to take a dislike to you" [4, c. 888]. Така концепція є зрозумілою, адже головний герой М. Кайє – чужак, завойовник, представник Британської корони, в той час як характери Х. Хосейні народжені у Афганістані, є його частиною. «У 1879 році

англійська влада розв'язало війну проти Афганістану, і англійські війська зайняли країну. Перед обличчям народного повстання Англія була вимушена визнати незалежність Афганістану, при цьому відторгнувши у нього територію, що прилягала до Індії» [1, с. 97]. Обидва романи не тотожні, розведені у часі. Якщо часові рамки "The Far Pavilions" 1855 рік – кінець XIX сторіччя, то "A Thousand Splendid Suns" існує на зламі цілої епохи: 1959 – 2003 рр.

Стихійність та двоїстість характеру відображена М. Кайє у описі людей «Каїнової землі»: "They were looking out across tribal territory: the secret and jealously guarded lands of men who recognized no law other than their own desires, and whose forebears have for centuries swept down from these hills like wolf packs to rob and lay waste the villages on the plains whenever the fancy took them: tribesmen who, though titular subjects of the Amir, have always had to be paid to keep the peace and to hold the passes against the enemies of Afghanistan – or, alternatively, bribed to let those enemies through" [4, с. 927]. Виділяються основні художні категорії Афганістану – насилля та маркованість кров'ю: "the violent, blood-stained city of Kabul" [4, с. 1185]. Подібні характеристики країни пояснюють орієнтованість на сильного правителя: "Afghanistan is no country to be ruled by a child" [4, с. 1174].

Якщо Х. Хоссейні, зображуючи низку афганських військових конфліктів, у своєму романі орієнтований на «сучасний», мирний Кабул як константу до якої прагнуть протагоністи, то герої М. Кайє розуміють його в контексті початкової вибуховості та двоїстості як постійного алгоритму країни у будь-яких темпоральних характеристиках. Лоск "fabulous city of Kabul" [4, с. 1024] розуміється як контрастне доповнення, зворотна сторона медалі даного локусу: "The stalls in the bazaars of Kabul would be piled high with apples, grapes, corncobs, walnuts and chillies" [4, с. 1066]; "The night was full of sounds <…> the scent of wood-smoke and cooked food and the pungent smell of horses. <…> a woman's voice singing a song of Barbur's day – *'Drink wine in this hold of Kabul – send the cup around'…"* [4, с. 1067]. При цьому, як і романі Х. Хоссейні, М. Кайє проводить паралель «природа – настрої»: "And the tempers would cool with the coming of the cooler days" [4, с. 1066]. У контексті сезонності у обох наративах акцент зроблено на весні і осені у Кабулі [4, с. 1066]. Підкреслено мінливість країни: "and the city and its surroundings that she had once thought so friendly and beautiful had suddenly become sinister and threatening" [4, с. 1030].

Таким чином, визначення художніх параметрів Афганістану в текстах романів М. Кайє і Х. Хоссейні напряму пов'язане із зображенням трьох афганських міст: Herat, Kabul, Barbur. Якщо для М. Кайє Афганістан – це статика, традиційний незмінний характер, що прочитується у зображенні його локусів, то для Х. Хосейні важлива трансформація у контексті модерності, оновленості. Тож Афганістан як текст у Х. Хоссейні є більш ускладненим. Топос романів приблизно еквівалентний із концентрацією подій у Кабулі. Ситуація є тотожною із часовим розривом у сторіччя – перша і друга афганські війни. Основні складові Афганістану як тексту у романах – історична, психологічна, архітектурна, територіальна, демографічна із акцентом на опозиції «свій» - «чужий». При цьому тест міста, що включає в себе традицію, змістовно звернений до сьогодення, сучасності героїв романів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новая история Ч.2. 1871 – 1917. Учеб. пособие для студентов ист. фак. пед. ин-тов. Под ред. Р.Е. Овчаренко. М.: «Просвещение», 1976. 559 с.
2. Щербакова Э.В. Лондон как текст в романах У. Теккерея «Ярмарка Тщеславия»,

«Записки Барри Линдона», «Ньюкомы»: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Воронеж, 2016. 22 с.
3. Hosseini, Khaled. A Thousand Splendid Suns. New York: Riverhead Books, 2016. 420 p.
4. Kaye, M.M. The Far Pavilions. New York: Bantam Books, Inc., 1984. 1192.

UDC: 811.111'42

Svyryda O.S., Yushchenko Ya.O., Lysanets Yu.V.
Ukrainian Medical Stomatological Academy, Poltava

LEXICAL FEATURES OF ENGLISH TERMINOLOGY IN ORAL AND MAXILLOFACIAL SURGERY

У статті проаналізовано лексико-семантичні особливості англійської термінології в субмові хірургічної стоматолоії. Запропоновано класифікацію в межах досліджуваної терміносистеми: терміни латинського та грецького походження; термінологічні словосполучення, представлені власне англійськими лексичними одиницями; гібридні терміноелементи, що містять напівасимільовану англо-латинську лексику. Результати дослідження можуть бути використані в процесі розробки тлумачних словників та навчальних матеріалів для студентів-стоматологів.

Ключові слова: *хірургічна стоматологія, лексико-семантичні особливості, термін, термінологічне словосполучення.*

The article analyzes the lexical and semantic features of the English terminology in the sublanguage of oral and maxillofacial surgery. The authors suggested a classification for the terminology under consideration: terms of Latin and Greek origin; terminological phrases represented by proper English lexical units; hybrid term elements containing the semi-assimilated English and Latin vocabulary. The results of the research can be used in the process of developing etymological dictionaries and training materials for dental students in order to foster their comprehension and correct usage of English terminology.

Key words*: surgical dentistry, lexical and semantic features, term, terminological collocation.*

В статье проанализированы лексико-семантические особенности английской терминологии в хирургической стоматолоии. Предложена классификация в пределах исследуемой терминосистемы: термины латинского и греческого происхождения; терминологические словосочетания, представленные собственно английскими лексическими единицами; гибридные терминоэлементы, содержащие полуассимилированную англо-латинскую лексику. Результаты исследования могут быть использованы в процессе разработки толковых словарей и учебных материалов для студентов-стоматологов.

Ключевые слова*: хирургическая стоматология, лексико-семантические особенности, термин, терминологическое словосочетание.*

Oral surgery is one of the primary areas in dental science, and it is essential to comprehend its terminological framework and background in English. This will enable future medical and dental professionals to succeed in a foreign language clinical setting, which renders this research relevant. In our previous studies, we focused on lexico-semantic features of English dental terminology in the domains of odontogenesis and endodontics [1; 2]. The aim of the present paper is to analyze the lexical and semantic